

"Eg vóni, at sjálfvtt hetta ógreiða lítla, eg her havi sagt, lýsir mína hugsan um, at ein verulig grundleggjandi og lovandi broyting til tað betra á stýrisskipanarøkinum ikki fer at bera til, uttan vit fáa eina týðningarmikla røring í okkara medviti, og at einki reint "nýskipanarligt bragd" kann tryggja hetta".

eingin eigur ábyrgdina av, og sum eingin hevur innlit í. Allir teir náttúrligu motorarnir í búskaparlivinum: uppfinnsemi og fyrítakssemi menniskjans, tvørvirni á rættvisari lön, marknaðarviðurskipti, kapping o.t. eru steðgaðir ella avtiknir; eingin væntar sær hvørki rættvisa lön ella rættvisa revsing fyri hesum og hasum úrslitunum av sínum arbeiði; fólk hava mist — og tað er tað ringasta — alt samband við meiningina í teirra egna arbeiði. Alt fer í risagrovina hjá tí ópersónligu og ókendu búskaparligu sjálvrørsluni, alt líka frá arbeiðinum hjá tí seinasta bónmanninum til avgerðirnar hjá fyrisitaranum í tí miðsavnaða skrivstovuvelvildunum. Alt hetta er nakað, sum øll vita. Kortini vænti eg ikki, at ognaraskifti við ein brest kann broyta alt hetta, og tað hevði helst ikki fort til annað, enn at kapitalisman hjá okkum fór at tørva endurnýggjng. Tí hon (kapitalisman) stóðist, um enn á einum øðrum stóði og ikki í so útlanlaðum líki, við júst teir somu trupulleikarnar (fremmandgerðing var eitt fyrbrigdi, sum enná fyrst varð lýst í kapitalismuni); tað er almannakunnugt, at t.d. tey risastóra, samansjóðaðu millumtjóða privatkapitalistisku feløgin í óluksumát eru farin at líkjast teim kommunistisku statunum; við idnaðarskipan, miðsavnan, sundurgreining, einkarrætti og at enda sjálvirkandi stýring og teldustýring so mennast sjálvsagt stóðugt tey fyrbrigdini, sum gera arbeiði ópersónligt og meiningseyst, og javnbjóðis tí okist eisini tann manipulering við mannalivinum, sum stýrslagið fremur (lat vera, at henda manipulering í eini kapitalistiskari skipan í mun til í einum totaliterum stati — er so sera duld og stillfarandi). IBM-virkini virka óivað betur enn Skoda-verksmiðjurnar, men tað reingir einki tann veruleika, at báðar fyrítøkurnar langt síðani hava mist tann menniskjansliga dæmin og hava gjørt menniskjastil til eina lítla skrivu í teirra stóru maskinu — máttleys fyri hvat tað í roynd og veru er, sum henda maskinan ger, hvi og fyri hvønn, og hvat hon í grundini harvið veldir av fortreyt her á jörðini. Eg fari enná at halda, at IBM á ein hátt er verri enn Skoda-verksmiðjurnar; meðan Skoda-verksmiðjurnar bert ókuntíð av og á framleiða ein ótíðarhóskandi kjarnorkureaktor eftir tørvinum hjá teim tilfaturkomnu COMECON-londunum, so óysir IBM stóðugt meira fullkomnar teldur út um heimin, uttan at ein einasti av medarbeiðarum felagsins hevur hóming av ella fær gjørt nakað við, hvat hesar teldur gera móti mannasálini ella mannasamfelagnum, um sær trælabinda ella frígera mannaætlinu, um sær bjarga henni frá undirgangi, ella um sær tvørturimót bera undirgangin nærri. Í menniskjamáti eru hesar risa-fyrítøkur ikki, og tann veruleiki, at onnur er kapitalistisk, roynir eftir vinningi og virkar betur, og at hin er sosialistisk, líkasæl, gevur hall og virkar vánaligari, tykir sær í hesum víðfangi at vera óviðkomandi. Kanska er tað nú vorðið greiðari, hvørjar ítökiligar hugsanir um samfelagsskipanir, eg havi: tað, sum mest umræður í dag, er, at sær búskaparligu eindirnar varðveita ella endurnýggja viðurskiptini við tað einstaka menniskjastil, og virksemi teirra hevur menniskjaligt innihald og hvi, og at sær gera tað møguligt fyri menniskjuni at fáa innlit í teirra virksemi, at sær hava — eg taki tað uppáttur — at sær hava menniskjamáti, t.v.s. at menniskjastil arbeiði í teimum sum menniskja, sum ein vera við sál og ábyrgd, og ikki sum ein robottur, antin robotturin so er primitivur ella ógvuliga intelligentur. Hesin sera ítökiligi búskaparligi »fepurstøkkurin« er eftir mínum tykki neyðugari enn allir aðrir búskaparligir mátingarhættir, við higar til hava kent. Men tað snýr seg ikki bert um menniskjastil sum medarbeiðara. Tað snýr seg um sjálva meginmeiningina við arbeiði hennara: eg haldi, at eyðkenni fyri hana aftur átti at verið menniskjalig livsdygd í breiðari merking (heldur enn framleiðslunøgd og onkur hugsað »dygd í sær sjálvari«), við øðrum orðum er hetta nakað, sum er tørført at avmynda á einhvarjari strikumynd yvir bú-

skaparligan vøxtur, antin strikumyndin nú er kapitalistisk ella sosialistisk.

Tað snýr seg t.d. um, at menniskja á hesum foldum ikki bert hevur tilhald, men eisini eitt heim, at heimur hennara hevur sína skipan, mentan og skap; at útsjónin á landslagnum verður vírd, og at tað verður velt við fyrirliti (um tað so skuldi kosta vøxturin í framleiðsluni); at náttúrunnar loyndarsama uppfinningarsemi verður virt eins og hennara fjølbroytni og ófátliga heildarskipan í øllum teim samanhangum og mynsturum, ið vovir eru igjøgnum hana allastaðni; at býir og gøtur hava síni eyðkenni, sín einastandandi dæm, sín stíl; at mannalivið ikki verður avmarkað til eitt einfalt framleiðslu- og brúkstvass, men at alsýns fjølbroyttir møguleikar standa opnir; at menniskju ikki verða ein neytalokkur, heft og rikin, við einum ávisum úrvali av nýtslurørum og eini nýtslukendari sjónvarpsmentan, antin tað so eru triggir kapitalistiskir risar, sum kappast, ella ein einsamallur sosialistiskur risi uttan kapping, sum bjóðar teimum hesi kor; heilt einfalt er niðurstøða mín henda: Aftanfyrri tað litfagra útvertis fjølbroytni í aðrari samfelagsskipanini og ta ódæmligu gráu einsrættingina í hinari samfelagsskipanini goymir seg sama dýpi av tómløka í tí livi, sum hevur mist sína meining.

Henda niðurstøða mín ger, at eg má ganga inn fyri eini búskaparligari skipan, sum er grundað á eitt sjálvsagt fjølbroytni við mongum miðfirraðum, ymiskliga skipaðum og smáum heidur enn stórum virkjum, sum virða tað eyðkenda í ymiskum stóðum og síðum, og sum standa ímóti einsrættingartrýstinum við fjølbroyttari ognarskipan og ymiskligari búskaparligari stýrisskipan: frá privatum ognarrætti (í handverki, tænastuvinnu, smáhandli og smávirkjum, neyðug í portum av landbúnaðinum og sjálvandi í mentanarlivinum) yvir ymiskar formar av luta- og partafelagsogn, og yvir kollektivum ognarrætti (sameindan við sjálvsýning) til statsognir. Eingin av hesum ognarskipanum má frammanundan sýta fyri at onkur onnur skipan kundi verið roynd á hennara øki. Treytirnar fyri eini mögulegari (og á onkrum einstøkum litlum øki neyðugari) miðstýring av øllum hesum fjølbroytta búskaparliga leikpalli eiga ikki at vera aðrar enn ein vælbugvin kensla av, hvat ið er til mannalivsins framgongd og hvat, ið harafturimót er til oyðileggingar og avmarkan av tí. Og harafturat eigur tað avgerandi orðið í sovorðnum málum sjálvandi ikki at vera hjá tí statsliga skrivstovuvelvildum, men hjá einum fólkavaldum umboðsmannatingi, sum styðjar seg til meiningarnar í tí almenna orðaskiftinum millum vanlig fólk og serkunnleikan. Viðvikjandi tí politisku stýrisskipanini, so eri eg ikki sannfærdur um, at vanligi fyrbrigdið við at hava nakrar fáar stórar politiskar flokkar, er tað, ið tryggjar fólkaraðið best. Um alt valdið í teim kommunistisku londunum er savnað í hondunum á skrivstovuvelvildum hjá einum einstøkum flokki, so er tað sjálvandi betur, um vit hava tveir flokkar, sum báðir eru undir eftirliti og ávirkun frá tí almenna orðaskiftinum, og um vit á frium valum kunna velja millum hesar flokkar. Men heldur ikki hesa skipan haldi eg vera ta bestu. Fyri sær tykist tað vera uppáttur betur, um vit báðar hövdu kunnad valt menniskju og ikki flokkar (ella rættari, um menniskju ikki hövdu havt brúk fyri nokrum politiskum flokki fyri at verða vald), also um politikararnir bóðu um veljarans tokka egna vegna, sum einstakir persónar, og ikki bert sum umboð fyri flokksmaskinariði ella sum yndisbørn flokkanna. So kunnu vera so nógvir flokkar, teir vera vilja, men teir áttu heldur at verið eitt slag av politiskum klubbum, har fólk reindyrka sínar hugsanir, hitta kenningar og leita eftir hóskandi leiðaraevnum til ein politis, eina fylking, sínámillum. Hesir politisku felagskapir eiga ikki at kunna vera beinleiðis við á vali, og teir eiga ikki at kunna veita nokrum persóni fyrirminir ella stuðul. Flokkarnir eiga stutt sagt ikki at taka bein-

leiðis lut í maktini — tí har liggur spiran til teirra stivnaða veldi, teirra muturáhuga og ódemokratiska dæm — teir eiga bert at geva teimum persónum, sum, tá ið teir eru valdir, taka lut í flokksvirkseminum, ein andaligan stuðul og eggjan og geva teimum møguleikan at menna seg persónliga. Eg havi also einki ímóti samhuga og samanhaldi í øllum mögulegum áhugafelagsskapum ella meiningfelagsskapum, men eg eri ímóti øllum, sum vil hylja ta persónligu ábyrgdina í mjøkatám ella sum veitir nokrum persóni fyrirminir afturfyrir at hann er trúgvur móti áhugamálunum hjá nokrum maktihugaðum bólki. Hetta er mín persónliga »utopi« (dreymur); mær dámar ikki at tosa um hann, og tygum eru tann fyrsti, sum hevur noytt meg at greiða so gjølla frá honum. Eg vóni, at sjálfvtt hetta ógreiða lítla, eg her havi sagt, lýsir mína hugsan um, at ein verulig grundleggjandi og lovandi broyting til tað betra á stýrisskipanarøkinum ikki fer at bera til, uttan at vit fáa eina týðningarmikla røring í okkara medviti, og at einki reint »nýskipanarligt bragd« kann tryggja hetta: eg havi ilt við at hugsa sær, at ein stýrisskipan, sum tann, ið eg her stutt havi roynt at lýsa, kann koma í lag, uttan at eisini tað, sum eg kalli »menniskjastil-kemur-til-sin-sjálvs«, verður veruleiki. Tað bragdið er tað eingin upp-reistrarmaður ella nýskipari, sum kann gera — tað kann bara koma av einum meira menniskjansligum sinnalag. Also einum sinnalag, har tú skoðar longur enn beint fram um egna nös, og har tú — við ævinleikanum í huga — ert forur fyri at taka ábyrgdina sjálvur eisini av tí, sum ikki beinleiðis viðkemur sær, og har tú ert fusur at lata nokur av tínum egna áhugamálum víkja fyri almenna áhugamálum. Utan hetta sinnalagið fer sjálfvtt tann best gjøgnumhugsada stýrisskipanin einki at duga.

Halda tygum, at ein so grundleggjandi broyting í fatan, hugsunarhátti, virðisskipan o.s.fr. yvirhøvur kann koma í lag uttan hernaðarligar, vístfrøðiligar ella aðrar vanlukkur?

Eg trúgvi ikki, at siðmenningarligar vanlukkur eru ein neyðug fortreyt fyri øllum broytingum til bata fyri mannasinnið, og eg trúgvi heldur ikki, at slíkar vanlukkur av sær sjálvum fáa í lag slíkar broytingar.

(Thorben Johannesen týddi)